

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
 ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
 מועד הבחינה: חורף תשס"ו, 2006
 מספר השאלון: 211,011108

עברית:

לשון, הבנה והבעה

שאלון ב'

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שלוש שעות וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון – הבנה והבעה	50 נקודות
חלק א: הבנה (26 נקודות)	}
חלק ב: הבעה (14 נקודות)	
חלק ג: טקסטים מן המקורות (10 נקודות)	
פרק שני – תחביר	25 נקודות
פרק שלישי – מערכת הצורות	25 נקודות
סה"כ	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
 רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

קרא את המאמר שלפניך, וענה על השאלות לפי ההוראות בפרקים שאחריו.

על חטא שחטאנו ללוח השנה העברי ולעצמנו

(על פי מאמר מאת נ' גוברין*, ידיעות אחרונות, כ"א בתשרי תשס"ו, 24/10/2005)

- פסקה א בילדותי, בשנים שלפני קום המדינה, בבית הספר היסודי 'תל נורדאוי' שבתל-אביב, תפקידו הראשון של תורן הכיתה היה לכתוב על הלוח, באותיות מאירות עיניים, את היום, החודש והשנה העבריים בצד ימין ואת התאריך הלועזי בצד שמאל. היה ברור לכול שהתאריך העברי הוא החשוב. על פיו נחוגו החגים, ועל פיו נקבעו מועדי החופשות.
- פסקה ב 5 התאריך הכללי נועד, כפי שחשבנו, לרצות את שלטונות המנדט הבריטי. חיינו ונשמנו עם הלוח העברי. תשרי הוא חודש החגים, שבו מספר ימי החופשה עולה על מספר ימי הלימודים; ובין סוף תשרי לסוף כסלו מצפה תקופה ארוכה וממושכת ללא חגים וללא חופשות. הכול ציפו לחופשת חנוכה בכ"ה בכסלו, שתגאל אותנו סוף סוף מימי לימודים רצופים. כך נהגו בכל בתי הספר הכלליים בארץ-ישראל, ולאחר מכן – בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל. הכרת השילוב שבין הלוח העברי ללוח הכללי הייתה טבעית.
- פסקה ג 10 קשה לדעת מתי נמוג לוח השנה העברי והלוח הכללי תפס את מקומו בחינוך הממלכתי ובהוויה הציבורית. הצירוף כ"ט בנובמבר 1947, ייתכן שהיה אחד מהשלבים במעבר מהלוח העברי ללוח הכללי. לא אטעה הרבה אם אומר, שצעירים ומבוגרים כאחד אינם יודעים היום את התאריכים העבריים ואינם משתמשים בהם בחיי היום-יום. פה ושם הם מופיעים במכתבים רשמיים של משרדי הממשלה, אבל אינם באמת חלק ממערכת הזמנים האישית. אפילו כתבי-עת ספרותיים המופיעים היום "שוכחים" לא פעם לציין את התאריך העברי על גיליונותיהם, אף כי הם מתהדרים בתרומה לתרבות ולספרות העברית.
- פסקה ד 20 בתרבות ובספרות העברית בתקופות קודמות שלט הלוח העברי ולא פעם לא הוזכרה כלל השנה הלועזית, כיוון שלא היה צורך בכך. גיליונות החג של ערב ראש השנה, ערב פורים וערב פסח לא הופיעו בספטמבר, בפברואר ובאפריל – אלא סמוך לחג העברי, וגם תוכנם הלם את מועד צאתם לאור. ללא הבנת חשיבות התאריך העברי וללא ידיעתו, לקורא העכשווי אין כמעט אפשרות להבין אותם. להוציא קומץ של נאמני התרבות והספרות העברית, המשכיל המצוי אינו יודע מהי שנת תרמ"ב ומה הן השנים תר"ס, תרע"ד ותרצ"ח. אותיות אלה אינן אומרות לו דבר, והוא מתקשה במציאת התאריכים המקבילים בלוח הלועזי: 1882, 1900, 1914, 1938.
- פסקה ה 25 בנוסף לעצם החשיבות העצומה של הלוח העברי, שהוא הבסיס לכל החיים היהודיים, העבריים והישראליים, יש לתאריכים העבריים חיים משלהם. אי-ידיעתם פוגמת בהבנה המעמיקה של 'הזמנים היהודיים', שבתוכם חיה ונושמת הספרות העברית, לפחות הספרות העברית הקלאסית. התעלמות מהלוח העברי מנתקת את הקשר עם התרבות העברית, והיא דומה למי שלומד ספרות עברית באמצעות תרגומים.

* פרופסור נורית גוברין – חוקרת ספרות, בעבר מרצה בחוג לספרות עברית באוניברסיטת תל אביב.

- פסקה ו
 אותיות התאריך העברי יוצרות מילה, והמילה היא ממשות, עצם, הוויה. היא יוצרת מציאות. היא המציאות. שנת 1882 איננה רק תרמ"ב, שנת העלייה הראשונה, אלא היא שנה משיחית באמונתם של עולי תימן, שהגיעו לארץ בשנת 'אעלה בתמ"ר'.* שנת 1914 איננה רק שנת תרע"ד, אלא היא שנת 'נתרעד הארץ', אותה שנה שבה פרצה מלחמת העולם הראשונה, שזעזעה את העולם בכלל ואת העולם היהודי בתוכו. 1938 איננה רק תרצ"ח, השנה שקדמה לאימי מלחמת העולם השנייה, אלא היא גם שנת 'יתרצח', ולכן, כדי שלא לכתוב ולהגות מילה איומה זו, ריכזו אותה ושינו את סדר האותיות וכתבו: תרח"ץ או תרח"צ.
- פסקה ז
 ההיסטוריה היהודית רצופה תאריכים עבריים: לא רק "גזרות ת"ח ות"ט" – כינוי לימי ההרג שהרגו הקוזקים בהנהגתו של חמיילניצקי ביהודי רוסיה הדרומית (1648-1649), אלא גם "פרעות תרפ"א" – השנה שבה נרצחו הסופר י"ח ברנר וחבריו ב-1 במאי 1921; "מאורעות תרצ"ה-תרצ"ט" – שנות המרד הערבי 1936-1939; וכן יש משמעות לתאריך ה"א באייר תש"ח ועוד רבים.
- פסקה ח
 בדורות הקודמים, כל ספר עברי שצוין בו תאריך הופעתו הלועזי, נרשמה בשוליו גם שנת ההופעה העברית. לצד התאריכים העבריים סומנו בעבר בספרים רבים מספרי העמודים באותיות עבריות, שחזקה על כל קורא עברית שידע "לרוץ" בהם. אבל מה רבים הם המתקשים בכך כיום, ולא מעטים אינם מבינים אפילו במה המדובר, וכשהם רואים מספרים סידוריים המצוינים באותיות עבריות, נדמה להם שלא במספר מדובר אלא במילים: סד (64); פג (83); צד (94).
- פסקה ט
 האם תהיה זו טעות לחשוב שלא הכול מכירים את סדר אותיות הא"ב וגם לא את סדר חודשי השנה העבריים? דומה שרק שירה המפורסם של נעמי שמר "בתשרי נתן הדקל פרי שחום נחמד", המקשר בין חודשי השנה העבריים למחזור החיים בטבע ובנוף הארץ-ישראליים, משמש סֶכֶר בפני שְכַחַה מוחלטת.
- פסקה י
 למותר להוסיף שהמסקנה היא שיש צורך לחזור אל הלוח העברי ולהשיב אותו למחזור החיים של הפרט, כחלק מחזרה אל "הגרעין הקשה" המשותף של התרבות העברית. אני מאמינה שיסוד משותף זה אכן קיים, והוא המאחד את כל פלגי העם.
- פסקה יא
 האם אין דברים חשובים יותר לעסוק בהם מאשר חזרה אל הלוח העברי ותאריכיו? ודאי שיש. האם יש בכלל סיכוי לשינוי צורת החשיבה ודרכי ההוראה? קשה לדעת.
- פסקה יב
 קריאה זו לחזרה אל הלוח העברי צריכה להיות חלק ממגמה כוללת: יש צורך להחליף את השמות הלועזיים של בתי העסק ברחובות; יש לנהל מלחמה כוללת בלעז בכלל ובקלקולי הלשון העברית, הנשמעים על כל צעד ושעל ומשבשים את השפה עד לבלי הכר.
- פסקה יג
 כשאופים עוגה, יודעים מה מכניסים ובדרך כלל יודעים גם מה יוצא. בחינוך כמו בחינוך, יודעים מה מכניסים, אבל התוצאות מי ישרון. ובכל זאת, מי שמאמין בחשיבותן ובכוחן של התרבות והספרות העברית לדורותיהן כבסיס לקיום עם, צריך להמשיך ולהיאבק למען כדי לחיות בתוכן. החברה הישראלית צריכה לחזור לברית שבין שני הלוחות, העברי והכללי, ולאחוז גם בזה וגם בזה.

* בתמ"ר – שנת תרמ"ב, בשינוי סדר האותיות. הביטוי "אעלה בתמר" לקוח משיר השירים, ז', 9.

פרק ראשון – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה שלושה חלקים: הבנה, הבעה, טקסטים מן המקורות.
ענה על השאלות לפי ההוראות בכל חלק.

חלק א: הבנה (26 נקודות)

ענה על כל השאלות 1-5 על פי המאמר (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

1. תפילת הווידוי הנאמרת ביום הכיפורים פותחת במילים: "על חטא שחטאנו לפניך ב...".
בתפילה זו מתוודה המתפלל על חטאיו.

הסבר את הקשר בין כותרת המאמר ובין תאריך פרסומו. (3 נקודות)

2. א. מה חריג בצירוף "כ"ט בנובמבר" (שורה 12)? (2 נקודות)

ב. בפסקה ז מונה הכותבת דוגמאות לתאריכים עבריים, הלוקחים מההיסטוריה היהודית, ומציינת את התאריכים הלועזיים המקבילים.
מדוע הכותבת לא נהגה כך כאשר הזכירה את התאריך ה"א באייר תש"ח? הצע הסבר לכך.
(2 נקודות)

3. א. כתוב שלושה נימוקים שמציגה הכותבת לחשיבות השימוש בלוח העברי. (6 נקודות)

ב. ציין שלושה אמצעים רטוריים שבהם משתמשת הכותבת כדי לשכנע את הקורא, והבא דוגמה לכל אמצעי שציינת. (6 נקודות)

4. מהו הרעיון המובע בפסקה ו? :

העתק את התשובה הנכונה מבין ארבע האפשרויות שלפניך: (4 נקודות)

(1) לתאריך העברי ולתאריך הלועזי יש משמעות דומה.

(2) לצירוף האותיות של התאריך העברי יש משמעות מעבר לציון הזמן.

(3) המשמעות של המילה משתנה אם מחליפים את סדר האותיות.

(4) לתאריכים של הלוח הכללי יש משמעות היסטורית חשובה.

5. מהי הטענה המרכזית של הכותבת?

העתק את התשובה הנכונה מבין ארבע האפשרויות שלפניך: (3 נקודות)

(1) הלוח העברי משקף את התרבות העברית, לכן יש להשתמש בעיקר בלוח זה.

(2) צעירים ומבוגרים כאחד אינם יודעים היום את התאריכים העבריים ואינם משתמשים בהם.

(3) הלוח העברי הוא חלק מהתרבות העברית, ויש להשתמש בו בשילוב עם הלוח הכללי.

(4) יש לחזור אל הלוח העברי, לנהל מלחמה בלעז ובקלקולי הלשון העברית ולזנוח את

הלוח הכללי.

חלק ב: הבעה (14 נקודות)

בחר באחד מהנושאים 6 או 7, וכתוב על הנושא שבחרת כ-15 שורות.

6. **תאריכים עבריים מופיעים פה ושם במכתבים רשמיים של משרדי הממשלה.** (על פי שורות

(15-14)

יש מציעים להנהיג את השימוש בתאריך העברי גם בפרסומים של מוסדות ציבור,

כגון מתנ"סים, בתי ספר, קופות חולים, בנקים, ספריות ועוד.

כתוב תגובה על הצעה זו.

7. יש הטוענים שהמאמר מתאים יותר להיכלל בכתב עת המיועד למורים, ואילו אחרים טוענים

כי הוא מתאים דווקא לעיתון יומי.

בחר בטענה הנראית לך יותר ונמק את דבריך.

/המשך בעמוד 6/

חלק ג: טקסטים מן המקורות (10 נקודות)

ענה על שאלה 8.

8. קרא את שני הפסוקים ו-ז מדברים כ"ב, וענה על הסעיפים א-ד שאחריהם.
- פסוק ו: **כִּי יִקְרָא קוֹן צְפוּר לְפָנֶיךָ בְּדָרֶךְ בְּכָל עַץ אוֹ עַל הָאָרֶץ אֶפְרָחִים אוֹ בִיצִים וְהָאֵם רִבְצָת עַל הָאֶפְרָחִים אוֹ עַל הַבִּיצִים לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים.**
- פסוק ז: **שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים.**
- א. במקום כל אחת מארבע המילים המסומנות בקו בפסוק ו כתוב מילה או צירוף מילים מהלשון העברית בת ימינו. (4 נקודות)
- ב. "וְהָאֵם רִבְצָת עַל הָאֶפְרָחִים" (פסוק ו)
- במילה "וְהָאֵם" – המר את "וְ" במילת קישור המתאימה להקשר. (2 נקודות)
- ג. "... וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים" (פסוק ז)
- איזו מארבע האפשרויות שלפניך מבטאת את כוונת הכתוב במשפט זה?
- העתק את התשובה הנכונה. (2 נקודות)
- (1) **כִּי** תאריך ימים
- (2) **כִּדִּי** שתאריך ימים
- (3) **ואחר כך** תאריך ימים
- (4) **אם** תאריך ימים
- ד. "שִׁלַּח תִּשְׁלַח" (פסוק ז)
- (1) איזו מן הצורות בצירוף זה היא פועל נוטה, ואיזו היא צורת מקור? (נקודה אחת)
- (2) מהו התפקיד שיש לחזרה בצירוף זה? (נקודה אחת)

פרק שני – תחביר (25 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 9-13.

9. התעלמות מהלוח העברי מנתקת את הקשר עם התרבות העברית, והיא דומה למי שלומד

ספרות עברית באמצעות תרגומים. (שורות 29-30)

א. נתח את המשפט לפי ההוראות שלפניך:

- העתק למחברתך את המשפט.
- קבע את הסוג התחבירי של המשפט: פשוט, מורכב, איחוי (מאוחה).
- אם המשפט (או חלק ממנו) מורכב, תחם את הפסוקית / הפסוקיות, וציין את תפקידן התחבירי. אם המשפט הוא משפט איחוי, תחם את האיברים, וציין את הסוג התחבירי של כל איבר.

(4 נקודות)

ב. ציין את התפקיד התחבירי של החלקים המודגשים בקו במשפט זה. (2 נקודות)

ג. שחבר למשפט מורכב את הנאמר מהמילה "התעלמות" עד המילים "התרבות העברית".

(2 נקודות)

10. לא אטעה הרבה אם אומר, שצעירים ומבוגרים כאחד אינם יודעים היום את התאריכים

העבריים. (שורות 13-14)

א. משפט זה הוא:

העתק את התשובה הנכונה מבין ארבע האפשרויות שלפניך: (3 נקודות)

- (1) משפט מורכב, ובו פסוקית מורכבת.
- (2) משפט מורכב, ובו שתי פסוקיות מאוחות.
- (3) משפט איחוי בעל שלושה איברים.
- (4) משפט איחוי בעל איבר פשוט ואיבר מורכב.

ב. ציין את התפקיד התחבירי של המילה המסומנת בקו במשפט זה. (נקודה אחת)

11. א. תשרי הוא חודש החגים, שבו מספר ימי החופשה עולה על מספר ימי הלימודים.

(שורות 6-7)

שחבר משפט זה למשפט פשוט. (3 נקודות)

ב. קרא את פסקה יב במאמר, וכתוב על פיה שתי הוראות לציבור המנוסחות כמשפטים

פועליים. (3 נקודות)

12. אותיות התאריך העברי יוצרות מילה, והמילה היא ממשות, עצם, הוויה. (שורה 31)

יש שתי אפשרויות לקביעת התפקיד התחבירי של המילים המסומנות בקו במשפט זה:

(1) המילה "ממשות", היא נשוא, והמילים "עצם", "הוויה" הן תמורה לנשוא.

(2) שלוש המילים "ממשות", "עצם", "הוויה" יוצרות נשוא כולל.

בחר באחת משתי אפשרויות הניתוח והסבר אותה. (3 נקודות)

13. לפניך שני משפטים שאינם תקינים.

(1) קשה לדעת אם הקורא תומך או מתנגד להצעה.

(2) צריך לחשוב על התוצאות לפני ואחרי התכנון.

כתוב כל אחד מהמשפטים בצורתו המתוקנת, והסבר את התיקון. (4 נקודות)

פרק שלישי – מערכת הצורות (25 נקודות)

בפרק זה ענה על ארבע שאלות: על שאלה 14 (חובה) ועל שלוש מהשאלות 15-20 (שאלות בחירה).

שאלת חובה (7 נקודות)

14. לפניך שבע קבוצות מילים, א-ז.

מכל קבוצה העתק את המילה היוצאת דופן מבחינת השורש, וכתוב לצדה את השורש שלה.

- א. מְרַד , מוֹרִיד , נִרְד
- ב. לְרִצּוֹת , רָצוֹן , רִיָּצָה
- ג. תְּרוּמָה , תִּירִים , מְרִימִים
- ד. הִגְיוֹן , הִגִּין , מְהַגֵּן
- ה. הִסְתַּמֵּן , סָתוּם , סִמְנוּ
- ו. לְהוֹסִיף , מָסוּף , מוֹסֵף
- ז. מוֹחָה , מְחִיָּה , חִים

שאלות בחירה (18 נקודות)

לפניך שש שאלות: שלוש מתחום הפועל (שאלות 15-17), ושלוש מתחום השם (שאלות 18-20).

ענה על שלוש שאלות בלבד. תוכל לבחור אותן כרצונך: מתחום הפועל, מתחום השם או משני התחומים (לכל שאלה – 6 נקודות).

הפועל

15. א. לפניך שני משפטים, ובכל אחד מהם פועל מודגש.

— נִדְמָה להם שלא במספר מדובר אלא במילים. (שורה 48)

— דוֹמָה שרק שירה המפורסם של נעמי שמר ... משמש סָכר בפני שִכְחָה מוחלטת.

(שורות 51-53)

(1) מהו השורש המשותף לשני הפעלים המודגשים?

(2) העתק את שני הפעלים, וכתוב את הבניין של כל אחד מהם.

(3) מהי צורת העתיד של הפועל דוֹמָה?

העתק את התשובה הנכונה מבין ארבע האפשרויות שלפניך, כולל הניקוד.

א. יְדַמָּה ב. יִדְמָה ג. יְדַמָּה ד. תִּדְמָה

ב. מה רבים הם הַמְתַקְשִׁים בכך כיום. (שורות 46-47)

צורת העבר בגוף שלישי יחיד (נסתר) של הפועל מְתַקְשִׁים היא

הַתְקָשָׁה / הַתְקָשָׁה.

העתק את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות הנתונות, כולל הניקוד.

16. א. לפניך שלושה מבעים, ובכל אחד מהם מודגשת מילה אחת.

— אותיות מְאִירוֹת עיניים. (שורה 2)

— אדם נְאוֹר.

— אָרוֹ עיניה.

(1) מהו השורש המשותף לשלוש המילים המודגשות?

(2) העתק את שלוש המילים, וכתוב את הבניין של כל אחת מהן.

ב. לפניך שני משפטים, ובכל אחד מהם פועל מודגש.

— תאריכים עבריים מוֹפְיָעִים פה ושם במכתבים רשמיים של משרדי הממשלה.

(על פי שורות 14-15)

— זאת תופעה מְפִעִימָה.

מהו השורש של כל אחד מהפעלים המודגשים?

17. א. במשפט שלפניך יש שלוש מילים מודגשות:

צריך לְהַמְשִׁיךְ וּלְהַאֲבִק לַמַּעַן כְּדֵי לְחַיֹּת בְּתוֹכָן. (שורות 64-65)

(1) מה משותף לשלוש המילים המודגשות מבחינת צורתן?

(2) מהו הבניין של לְהַאֲבִק?

(3) מהו השורש של לְחַיֹּת?

ב. כשאופים עוגה, יודעים מה מכניסים. (שורה 62)

צורת העתיד של הפועל אופים בגוף ראשון רבים (מדברים) באותו בניין היא

נֶאֱפֶה / נֶאָפֶה.

העתק את הצורה הנכונה מבין שתי האפשרויות הנתונות, כולל הניקוד.

ג. צריך לְהַשִּׁיב את הלוח העברי למחזור החיים של הפרט. (על פי שורות 54-55)

מהו השורש של הפועל לְהַשִּׁיב?

השם

18. א. לפניך שמונה שמות:

תוֹרן , נַאֲמָן , נִמְעָן , חֲרָבָן , בְּנִיָּן , דּוֹדָן , אֲמָדָן , מִשְׁפָּטָן
מיינ את השמות לשתי קבוצות על פי דרך התצורה, ותן כותרת לכל קבוצה.

ב. השמות נִיָּסָן , סִינָן ותַּמּוּז הם שמות של חודשים.

במה שמות אלה שונים מן השמות שבסעיף א?

19. א. לפניך שישה שמות:

חַזוֹן , נְבוֹן , מָלוֹן , רָזוֹן , מְזוֹן , גְּלִיוֹן

מיינ את השמות לשתי קבוצות על פי הגזרה, ותן כותרת לכל קבוצה.

ב. לפניך שני משפטים, ובכל אחד מודגשת מילה:

— בהתכתבות רִשְׁמִית נהוג לציין את התאריך העברי.

— רִשְׁמִית, יש לציין בראש המכתב גם תאריך עברי וגם תאריך לועזי.

מהו ההבדל בין שתי המילים המודגשות מבחינת חלקי הדיבר?

20. א. במשפט שלפניך יש שלוש מילים מודגשות:

בקשה שְׁנִיָּה לאישור בְּנִיָּה הוגשה לעִירִיָּה.

הסבר את דרך התצורה של כל אחת מהמילים המודגשות.

ב. לפניך ארבעה שמות פעולה:

הִנָּיָה , הִבְנָה , הִלִּמָּה , שְׁכָחָה

איזה שם משמות הפעולה האלה איננו בבניין קל?

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך התרבות והספורט